

Tio dagar i Kamerun år 2001

Efter turnén med Teater Albatross föreställning *Helig!* 2000 blev Robert Jakobsson återigen inbjuden till Kamerun. Denna gång för att arbeta och uppträda för barn på institutioner. Denna gång gick resan i sällskap med Clownen Manne.

Våra arrangörer, Teater Chocolat, ville att jag hade med mig en clown. Och att vi dessutom skulle hålla en kurs! Det blev Clownen Manne och jag. Vi kände inte varandra innan resan.

Det var otroligt att anlända, att igen gå på gatorna i huvudstaden Yaoundé! Samtidigt var det en kick att märka att många kände igen mig, dom frågade efter Teater Albatross etc! En otrolig, och överraskande känsla! Vi fick ett centralt rätt bra hotell som låg nära stadshuset där vi spelade *Helig!* förra året. Där fanns inget varmvatten (har nog inte funnits på årtal), min toastol hade ingen ”ring” – den detaljen märkte jag direkt – men dessa saker var inget vi hängde läpp för!

Det blev några hektiska första dagar, teaterfestivalen började, det var en kameruansk barnteaterfestival som ägde rum i CCC, Kameruanska kulturcentret. Detta ställe, där Kameruns Nationalteater håller till kan liknas vid en garagelokal som fått en ”scen” och så har man med hjälp av stenar och annat klämt hjälpligt fast något hundratal gamla biostolar, där ca var 6:e stol saknade antingen ryggstöd eller sits. Hela anläggningen är minst sagt shabby! Men där huserade en mängd teatrar som visade mycket bra teater! Vi såg mest olika slags berättarföreställningar! Gjorda med charm, lekfullhet, ett fysiskt utspel, dynamiskt röstarbete o.s.v. Dom handlade ofta om ”det gamla livet i byarna”, dom var roliga och moraliska, i god mening uppfostrande!

Hejar-klack

Det var härligt att se den höga kvalitén. Underbarast var barnen! Resten av publiken bestod mest av skådespelare från teatergrupperna och några få kulturmänniskor. Barnen bussades dit från olika privatskolor. I Yaoundé verkade väldigt många ha sina barn i billiga privatskolor. Dessa har i alla fall skolsalar, d.v.s. lektionssalar med 4 väggar och tak. Kanske 25-40 elever/klass. De allmännyttiga skolorna har kanske 150 elever/klass, och oftast problem med väggarna och taken!

Barnen verkade hur som helst älska teater. Dom var koncentrerade, lyssnade, medagerande och obeskrivligt söta. Efter ett tag märkte Manne och jag ett mönster: Föreställningarna brukade börja med någon slags uppvärmning av publiken, lite som vid en fotbollsmatch. Ramsor, klappningar, retoriska frågor med kollektivt högljudda svar, etc. Så vidtog nästa fas: Några barn kommer upp på scenen, dom dansar. Alla klappar takten. Nu kommer ofta en utvärdering, vem dansade bäst? Denna del tyckte vi var idiotisk, det är inte roligt att höra 150 barn ropa att man inte har dansat ”bäst”, att någon annan ska ”vinna”! Vi framförde kritik mot denna konkurrens, kanske betyder våra synpunkter något för framtiden. Efter dansen brukade föreställningen börja, - och när den var slut brukade det nästan alltid sluta med att alla barnen var uppe på scenen och dansade! Underbart!

Så, vad var då f.ö. ”Kameruns Nationalteater”? Jo, en mängd människor som vill ägna sig åt kommunikationens magi, d.v.s. teater, som oftast är pank och rätt unga, deltar ibland i olika uppsättningar som görs för festivaler eller för skolor eller annat. Dom som är med är oftast därigenom med i ”Kameruns Nationalteater”! Dom är på något minimalistiskt sätt subventionerade av regimen. Med tonvikt på tomma händer och passion för teatern!

Rädsla och energi

Så skulle vi då själva uppträda! Och hålla kurs för Kameruns Nationalteater! Manne skulle prova den figur han brukar göra, jag skulle prova ett slags collage av judiska scener – barnvagnen omvandlad till 40-tals sparkcykel med vild chassiddans och specialversion av Tuli Kupferbergs *Nothing* där nothing ersatts av sacré! Jag var beroende av inspelad musik, ett golv (steppdans!) lite mörker – eftersom jag hade levande ljusen på sparkcykeln, skorna, i hatten och på hållare längs överkroppen; detta fodrade ett visst mörker. För att stearinljusen inte skulle slockna fodrades också ett minimum av vind. Där på CCC gick det jättebra.

Manne var först ut. Han tyckte det var svårt med språket, att förstå barnens franska kommentarer, han tyckte möjligen att det var en s.k. arbetsseger! Jag tyckte Manne var super! En varm clownföreställning. Röd näsa, för stora skor, en oduglig snäll figur som inte klarar av ens de enklaste saker. Som tur är hjälper barnen honom! Och dom hjälper med ett väldigt engagemang! Min föreställning blev annorlunda än jag tänkt. Jag har ju egentligen nästan aldrig uppträtt i första hand för barn. Deras entusiasm och överraskande reaktioner gav mig rädsla och energi och vi landade tillsammans i överraskande nya saker. En del praktiska saker funkade inte alls. Musiken schabblades, min nyinlärda superkomplicerade chassiddans som måste följa musiken EXAKT från startpunkten blev helt fel då musiken startade ca 10 sek. inne i låten... Usch! Jag var lycklig när det var över. Jag såg fram emot att spela igen! Verkligen! På något sätt hade jag nog nått barnen! Dom ville ALLA tacka. Det var så härligt!

Abstrakta händer

Nästa dag: kursen! Sexton deltagare, hälften kvinnor! Fram med ögonbindlar! Rörelser – och stillhet. Ibland tystnad, hela tiden med ögonbindlarna på! Eleverna fick koncentrera sig på olika kroppsdelar. Vi avslutade med teknikträning som Manne ledde. ”Hur man slår till någon i ansiktet utan att skada den slagne”. Spännande, exakt rörelse- och impulssamarbete som fodrar mod, förtroende och koncentration!

Nästa dags kurs fortsatte bl.a. med ”att låta händerna dansa”. När deltagarna fått ett organiskt, livfullt arbete (många hade lätt att uppnå detta) skulle de berätta en historia. Nu skedde något intressant! Det tidigare abstrakta dansandet med händerna förändrades och blev nu ett rent gestaltande av berättelsen – på ett i bästa fall lekfullt naturalistiskt sätt. Mycket av det självständiga livet i händerna dog då berättandet började. Här var en tydlig skillnad mot ”europeiska” elever, som inte brukar ha problem med ”abstrakta händer och konkret historia”! Plötsligt tyckte jag mig minnas något Marta Westin sagt om afrikaners svårighet ”att arbeta abstrakt”! Vi avslutade med röst. Två masserar och arbetar med den tredje som ”sjunger” en jämn lång ton. I slutet lyssnar vi alla på ljuden. Sublimt! sa någon av deltagarna – eller snarare ”sublääm” – det är som sagt franska som galler i Yaoundé.

Gå på styltor

Efter kursen gick vi igenom ett litet clownscenförslag med en man och en kvinna från en av de fria grupperna. Vi hade tagit med styltor, musik och en del annat som behövdes för scenen. Styltgåendet var svårt för killen, detta löste han så att han gick hemifrån på styltorna till teatern nästa morgon! Han bodde långt ifrån, och Yaoundés gator är söndriga och ofta starkt lutande. (Yaoundé är byggd på en mängd kullar!) Så han var något av en virtuos när vi arbetade vidare nästa dag! Hoppas dom gör något av denna clownscen, att våra kvarlämnade styltor och den härliga musiken lever vidare! Nästa dag spelning på en restaurang! Utomhus. Manne spelade utan mig. Publiken bestod av 9 barn, Niklas från Assitej, två mammor och restaurangägaren. Föreställningen var underbar. Ines, en kanske 5 år gammal Yaoundé-flicka, var en god medspelerska till Manne! Vi njöt alla.

Ut på landet

Och sedan hastade vi styrkta iväg, vi skulle åka ut på landet! Österut, mot centralafrika! Förra året då Albatross var i Kamerun hade vi en "semesterort", Akonolinga, ca 12 mil öster om Yaoundé. Vi älskade Akonolinga med floden Nyong och de stora goda fiskarna, kanga! Nu var tanken att vi skulle åka ytterligare 5 mil längre österut, till nästa by, Ayos som ligger längs samma flod! (uttalas som adjöss utan prickarna!)

På kvällen anlände vi till Ayos. Där var det mycket mörkt. Ingen el. Plötsligt lyste ett och annat upp, elen hade kommit! Snart var det stearinljus och oljelampor igen! Under de två dagarna vi var i Ayos var det för det mesta elavbrott, som naturligtvis också innebar att det inte fanns vatten mer än i brunnarna, eller att vår magmedicin, yougurten, inköptes varm. (I Yaoundé var det bara elavbrott kort någon gång om dan)

Resan till Ayos är värd några ord! Minibussar går till de olika byarna. Ofta är dom i ett osvenskt skick. Framrutan rejält sprucken, någon sidoruta helt sönder, avgaser går in i bussen eftersom avgasröret är paj, så det svider i ögonen! Bussen avgår när den är full. "Full", vill säga när det inte finns något mer utrymme för någon eller något! D.v.s. att när vi trodde att bussen var helt full trängdes ytterligare 4 personer in. Så, runt 20 personer i dessa minibussar är det normala. Bagaget uppe på taket.

Kanga med pygméernas vän

Nere på torget i Ayos strax efter vår ankomst åt vi den lokala kultfisken kanga – väl så god som lax även om den mer ser ut som en långsträckt spegelkarp! I Ayos härskade lugn, vänlighet och öppenhet. Manne och jag som lärt oss bli samförståndsambassadörer kom verkligen på grönbeta! Vi träffade vid denna, den första kangamåltiden en trevlig man från östraste delen av Kamerun. Han berättade att han, i egenskap av jägare, var vän med pygméerna i skogen utanför hans by. När kameruaner pratar om pygméer brukar de göra en snabb antydan till gest. Om den, vilket jag antar, gäller deras längd, så är dom verkligen små! Jag var välkommen att hälsa på honom, att ge mig ut i skogen för att besöka dom sympatiska pygméerna. Då detta varit min dröm sedan första

besöket i Kamerun blev jag mycket glad. Han hade t.o.m. nästan en adress! Normalt har folk ingen adress, husen inga nummer, gatorna inga namn. Men han arbetade på den bilelektriska i byn vid torget, ”så det skulle inte vara svårt att nå honom. Brev skulle också funka.”

Alla talade med oss, män ville föra ihop oss med olika kvinnor. Vi gick runt ett par dagar och njöt i och kring Ayos. Bland lerhus med korrigerade plåttak strosade höns, grisar, ankor, får, getter, hundar och katter. Nere vid floden hade befolkningen båtar gjorda av urgröpta trädstammar. Man stakade sig fram med långa trästavar.

Slemmiga kakaoböner

Vi tog en lång simtur. Vi visste att krokodilerna var långt borta, och boaormarna ofarliga. En mängd barn var där nere och tvättade kläder och efter simturen lekte vi någon slags vattenakrobatik med barnen! En fiskare kom med 4 stora kangafiskar som han svepte in i någon sorts palmblad. En annan man klättrade vigt upp i ett träd och plockade ner en vacker gul långsmal frukt. Han berättade att det var en cacaofrukt, slog den mot marken så att innehållet blev bart. Och bjöd oss. Vi åt några cacaoöner, dom smakade ”så där”, lite beskt, så märkte vi att bybefolkningen runt oss skrattade så dom kiknade! Man skall inte äta böner, man skall suga i sig det söta syrliga slemmet runt böner! Naturligtvis! Voilá! Gott. Bland husen i Ayos växte inte bara kakao. Dessutom såg vi banan, jordnötter, ananas, kokos, papaya, kaffe, och säkert mycket mer ätbart bortom min halländska horisont.

Skulptur och batik – i väntan på...

Så åkte vi tillbaka för att avsluta våra tio dagar med några spelningar för barn i Yaoundé. Som vanligt vad gäller Kamerun visste vi inte riktigt vad som skulle hända. Om något skulle hända alls. Efter vår förra turné till Kamerun med den stora utomhusföreställningen *HELIG!* visste vi vad det innebär att sitta på hotellrummet och undra varför arrangörerna inte är möjliga att nå, eller vart alla stolta planer tagit vägen. Nu anlände vi just i tid till Yaoundé för att hämtas till en spelning på en skola. Men Desirée kom inte. Jag var ju van. Manne tyckte det var lite konstigt.

Vi gick istället och tittade på traditionella skulpturer. Vi hittade några kongolesiska mycket speciella figurer i en stil som intresserar mig. Dom verkar utan tvekan ha inspirerat den moderna konsten. Tittar man på den polske konstnären Hasiör, eller andra assemblagekonstnärer som blev kända under 60- eller 70-talet, finns vad jag förstår, tydliga influenser. Dessa skulpturer är människor med spikar in i kroppen, ibland med fjädrar och spikar. Dom kan istället ha vackra rostiga metall-lameller instuckna i kroppen. De har vidare snäckor och än mer ben och benbitar fastsatta med snören vid kroppen. Glasbitar hör också till. Dessa, några decimeter stora skulpturer är mycket dramatiska. Jag kan inte undgå att associera till Kongos fruktansvärda historia med en kolonial historia som dröp av blod kring åren 1880-1920!

Och så tittade vi på tyger! Vackra, billiga, färgstarka batiktyger! Orkar man pruta, vilket man självklart förväntas göra, så är det mycket billigt. Jag bestämmer mig för att låta sy upp en klänning till min sambo. Vi tar en taxi! Det kostar 1,75 kr och taxichaffisen försöker hålla de små gula japanbilarna – mest gamla Toyotor – så fulla som möjligt. Helst ska det vara 7 pers i samtidigt! 2 passagerare fram, 4 bak! Vi anländer till en gata där det vimlar av skräddare och

tygförsäljare! En muslimsk stadsdel, la Brickoterie. Även här möts vi bara av vänlighet! Några känner igen mig från förra året.

Vi passade också på att gå till radion för att be dom efterlysa en ambulerande gatuförsäljare, Achil, som vi blev god vän med förra året. Achil, som brukade gå från sin bostad i utkanterna av den vidsträckta staden Yaoundé kl. 6 på morgonen med "hela affären" på en bricka på huvudet, och återvända i mörkret på kvällen, råkade se oss spela teater året innan. Han stod vid ett torg där vi spelade föreställningen HELIG!. Sedan såg han oss var vi än spelade, och till sist åkte han med oss på turnè. Han blev en vän. Med hjälp av taxi försökte jag hitta hans lilla hem, men förgäves! Till sist tillgrepp jag denna möjlighet, radioefterlysning. Men ingen Achil dök upp på hotellet

Jag vill vara med!

Nästa morgon anländer Desirée. Inte ett ord om gårdagen. Vi måste skynda oss! Vi ska spela på två skolor! Vi ser verkligen fram mot detta! Första skolan heter Papegojskolan. Den har naturligtvis bara svarta barn. (Under dagarna i Kamerun såg vi sällan någon vit människa!) Spelplatsen är utomhus. För mig är det tekniskt sett omöjligt att spela. Men för Manne skall det väl gå. Fyrahundra femti förväntansfulla barn värms upp med ramsor, hanklappningar och danstävling av Desirée!

Så anländer clownen. Det som nu sker är märkligt och rörande. Mannes humor, hjälplöshet, upptåg och samtal med publiken gör oss alla, barn och vuxna, delaktiga i något stort, ett möte bortom koloniala och postkoloniala sammanhang. Vänskapens, överraskningarnas och glädjens möte! Manne är mycket glad efteråt, vi ilar vidare till nästa skola! Madonnans skola heter den och är en större skola. Jag känner min besvikelse när jag ser att jag inte kan spela här heller. Utomhus i intensivt solsken på en sandgård för kanske 700 barn!

Efter de vanliga uppstartningsprocedurerna är Manne igång! Även nu går det Mycket bra! Dessutom är Kameruns TV där och spelar in! Jag börjar bli svartsjuk på Manne, och har bestämt mig för att göra en rolig gubbe och sjunga lite när Manne är färdig. Också jag vill vara med!! Delvis beroende på min dåliga franska missbedömer jag ögonblicket när jag kan börja, när jag dessutom avbryts av "no" från en del barn tror jag att dom inte vill höra min sång (fast Manne berättar efteråt att dom bara ville hjälpa mig med franskan, jag sa "le" istället för "la".) Hur som helst fick jag en del skratt men kände mig mycket misslyckad. Fast ändå glad och lite stolt att vara med "i ett vinnande lag". För det var vi ju verkligen!

På eftermiddagen kände jag mig mer och mer misslyckad och ältade hur mitt dåliga inhopps gått till! På natten på hotellet drömde jag för första gången om förintelsen. Jag var i en godsvagn på väg till ett läger. Jag var helt tillintetgjord. Allt var mig redan fräntaget. Alla mina nära var borta. Jag hade gett upp. Jag var så tillintetgjord att jag kände självförakt. När jag omskakad vaknade insåg jag att det självförakt jag känt utifrån min mindre lyckade insats på Madonnaskolan liknade offrets i godsvagnen! Något att fundera över.

Tillstånd

Det började dra ihop sig till hemfärd! Sista eftermiddagen, tre timmar innan vi skulle åka till flygplatsen, tog vi oss till det hotell där Teater Albatross bodde under två månader förra året,

Hotel Prestige. Det var en sådan härlig känsla att komma tillbaka, träffa madamen på restaurangen och flera andra. Ett ljuvt återseende!

Efteråt gick vi ner bakom hotellet, ner i en liten vild skog längs en bäck. Detta är ändå mitt i den centrala huvudstaden, ibland får man en känsla av att städer som denna egentligen är en enda jätteby på landet. Därnere finns en fotbollsplan. Och ett litet kvarter av skjul. För en gångs skull, för min nostalgis skull, tog vi ett par bilder. Några barn snappade upp det, ville vara med, vuxna kom springande och ville också fotograferas! Så, under god stämning togs bilder! Vi var på väg att gå, skrev våra adresser åt någon, då plötsligt två bistra män gjorde sin entré! ”Vad gör ni? Tar ni bilder? Har ni rätt till det? Tillståndet! Var finns tillståndet? Ni får följa med till polisen, förresten är jag polis!” Han visade legitimation! Vi sa att vi skulle åka till flygplatsen och vidare till Sverige om två timmar. Det fanns ingen tid till att göra en polisutredning. För övrigt, berättade jag, fanns inget tillstånd att få, (jag hade faktiskt talat med Kameruns kulturdepartement förra året) och för övrigt ville de här människorna själva vara med på bilderna.

Nu blev de bistra än bistrare. Arga. Inte åka till flygplatsen, rejäl undersökning, skandalöst! Manne, som kände att marken började gunga, hittade en ton som bröt igenom. Och efter att ha varit vänskapsdiplomater i tio dagar var vi ett starkt par när det äntligen började vända! När vi gick från folksamlingen upp mot stora vägen märkte jag att Manne – och därmed troligen också jag – gick som en hund går när den passerar en annan, större, farligare, hund! I slowmotion. Med sinnen på helspänn! Skulle dom låta oss gå?

Vi kom hem, men inget bagage! Det var samma sak förra året! Då kom efter ett dygn en taxi ut hit till torpet, där jag bor. Chauffören sa att han inte vetat var ”vägs ände” låg. Men nu visste han. Och jag fick mina väskor. Från årets resa har jag nu efter en vecka fått en av mina två väskor! Air France lär ha 50 000 väskor på drift!

TOKALYNGA DECEMBER 2001
ROBERT JAKOBSSON
TEATER ALBATROSS